

Sivistysvaliokunnalle

Viite: O 6/2026 vp

Ammatillisen koulutuksen tila; Ammatilliseen koulutukseen hakeutumisen houkuttelevuuden ja työelämässä tarvittavan osaamisen turvaaminen

Lausunnon ydinkohdat:

- Suomessa koulutustason nopea, mutta kestävä nosto voidaan tehdä, mutta se edellyttää ennen kaikkea ammatillisen koulutuksen voimakasta uudistamista. Koulutustason kestävä nosto ei kuitenkaan onnistu siirtämällä kaikkia opiskelijoita lukioon, vaan vahvistamalla ammatillista koulutusta niin, että se tuottaa sekä vahvan ammattitaidon että tosiasialliset korkeakouluvalmiudet.
- Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluihin siirtyvien osuus on koulutustason noston pullonkaula. Tarvitaan kansallinen malli siirtymän vahvistamiseksi.
- Ammatillisen koulutuksen tulee systemaattisesti vahvistaa yleisiä opiskeluvalmiuksia (kieli-, matemaattiset ja opiskelutaidot) sekä innovaatio- ja kehittämisosaamista.
- Väyläopintojen ja todistusvalinnan rakenteita on selkeytettävä ja yhtenäistettävä kansallisesti.
- Ammattikorkeakouluille on osoitettava kohdennettu rahoitus korkeakoulutuksen erityistehtävään, kun varmistetaan siirtymää ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun.
- OECD:n mukaan vain 39 % suomalaisista 25–34-vuotiaista on suorittanut korkea-asteen tutkinnon (OECD-keskiarvo 48 %). Samalla korkeampi koulutustaso pienentää työttömyysriskiä merkittävästi. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen siirtymien vahvistaminen on siten keskeinen osa sekä työllisyyden että koulutustason noston ratkaisua.

Arene kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua ammattikorkeakoulujen näkökulmasta ammatillisen koulutuksen tilasta ja sen kehittämistarpeista. Ammatillinen koulutus on keskeinen osa Suomen osaamisjärjestelmää ja sen rakenteella on suora yhteys koulutustason kehitykseen, työllisyyteen ja julkisen talouden kestävyys.

Kansainväliset vertailut vahvistavat koulutustason noston kiireellisuuden. OECD:n Education at a Glance 2025 -raportin mukaan 25–34-vuotiaista suomalaisista 39 prosenttia on suorittanut korkeakoulututkinnon, kun OECD-maiden keskiarvo on 48 prosenttia. Suomi kuuluu niihin harvoihin maihin, joissa nuorten aikuisten korkeakoulukoulutustaso on viime vuosina laskenut. Tämä kehityssuunta haastaa koko koulutusjärjestelmäämme.

Työmarkkinavaikutukset ovat selkeitä. OECD:n em. raportin mukaan Suomessa 25–34-vuotiaiden työttömyysaste on 23,1 prosenttia niillä, joilla ei ole toisen asteen tutkintoa, 9,9 prosenttia toisen asteen suorittaneilla ja 6,1 prosenttia korkeakoulututkinnon suorittaneilla. Korkeampi koulutustaso pienentää työttömyysriskiä merkittävästi.

Samalla OECD osoittaa, että koulutuksen taloudellinen palkkahyöty on Suomessa kansainvälisesti vertaillen maltillinen. Korkeakoulututkinnon suorittaneet ansaitsevat keskimäärin 40 prosenttia enemmän kuin toisen asteen suorittaneet, kun OECD-maiden keskiarvo on 54 prosenttia. Työllisyys ja palkkahyöty ovat keskeisiä mittareita koulutuksen investoinnin osuvuudelle. Mikäli nämä eivät vahvistu, kyse ei ole vain koulutuksen määrästä vaan sen suuntaamisesta ja laadusta.

Tässä kokonaisuudessa ammatillisen koulutuksen rakenteella on ratkaiseva merkitys. Vuonna 2024 noin 68 prosenttia ammatillisen koulutuksen opiskelijoista oli yli 20-vuotiaita. Ammatillinen koulutus on siten merkittävässä määrin aikuiskoulutusta ja uudelleen kouluttautumisen väylä, ei pelkästään peruskoulun päättävien ensisijainen koulutusmuoto. Koulutuksen työelämälähtöisyys näkyy vahvasti oppisopimuskoulutuksessa ja esimerkiksi vuoden 2023 keväällä valmistuneista 42 prosenttia suoritti tutkintonsa oppisopimuksella. Oppisopimuskoulutus toteutetaan pääosin työpaikoilla ja se kohdistuu valtaosin yli 20-vuotiaisiin ja jo työelämässä oleviin. Käytännössä merkittävä osa julkisesti rahoitetusta ammatillisesta koulutuksesta suuntautuu suoraan yrityksissä tapahtuvaan henkilöstön osaamisen kehittämiseen.

Lisäksi osa koulutuksesta kohdistuu jo aiemman tutkinnon suorittaneille. Järjestelmä toimii osin päällekkäisten tutkintojen ja osaamisen päivittämisen väylänä. Tämä on työmarkkinoiden näkökulmasta perusteltua, mutta koulutustason noston kannalta olennaista on arvioida, missä määrin rahoitus kohdistuu uuden osaamistason rakentamiseen nuorille ja missä määrin jo olemassa olevan osaamisen täydentämiseen.

Alueelliset erot vahvistavat kokonaiskuvaa. Esimerkiksi vuonna 2025 Keski-Pohjanmaalla noin 64 prosenttia peruskoulun päättäneistä aloitti ammatillisessa koulutuksessa ja noin 27 prosenttia lukiossa. Lapissa ammatilliseen koulutukseen suuntautui noin 54 prosenttia ja lukiokoulutukseen noin 34 prosenttia. Uudellamaalla lukio on vahvempi väylä, sillä noin 50 prosenttia peruskoulunsa päättäneistä aloitti lukiossa ja noin 44 prosenttia ammatillisessa koulutuksessa.

Monilla alueilla enemmistö ikäluokasta kulkee siis ammatillisen koulutuksen kautta. Koulutustason nostaminen ei siten ole mahdollista ilman ammatillisen koulutuksen rakenteellista vahvistamista.

Ammatillinen koulutus on tuottanut muodollisen korkeakoulukelpoisuuden jo yli 25 vuoden ajan. Ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen muodostama osaamispolku on Suomessa keskeinen. Lähes puolet uusista ammattikorkeakouluopiskelijoista on suorittanut ammatillisen tutkinnon. Ammatillisen koulutuksen opetuksen määrä, laatu ja opiskelijoiden valmiudet heijastuvat siten suoraan korkeakoulutuksen läpäisyyteen, osaamistasoon ja työelämän uudistumiskykyyn. Mikäli koulutustason nostaminen on kansallinen tavoite, on varmistettava, että ammatillinen koulutus kykenee samanaikaisesti tuottamaan vahvan ammatillisen osaamisen, riittävät yleiset valmiudet sekä sujuvan ja laadukkaan siirtymän korkeakoulutukseen.

Ammatillisen koulutuksen opetuksen määrä ja laatu

Ammatillisen koulutuksen perustehtävä on tuottaa työelämäkelpoista osaamista. Työelämä on kuitenkin muuttunut nopeasti. Digitalisaatio, teknologinen kehitys ja vihreä siirtymä edellyttävät laaja-alaista ammattiosaamista sekä vahvoja yleisiä valmiuksia.

Opetuksen ja ohjauksen riittävä määrä on keskeinen osa koulutuksen laatua. Mikäli opetuksen määrää vähennetään tai ohjausresurssit ovat riittämättömiä, heikentyy samalla opiskelijoiden mahdollisuus saavuttaa työelämässä ja korkeakouluopinnoissa tarvittavat valmiudet. Laadun ja määrän kysymykset eivät ole toisistaan irrallisia.

Ammattikorkeakoulujen kokemuksen mukaan merkittävä osa ammatillisesta koulutuksesta tulevista opiskelijoista tarvitsee vahvistusta erityisesti:

- kirjoitus- ja lukutaidossa
- kielitaidossa
- matemaattisessa osaamisessa
- opiskelutaidoissa

Korkeakoulukelpoisuuden tulee toteutua sekä muodollisesti että tosiasiallisesti. Tavoitteena ei voi olla pelkkä tutkintokelpoisuus paperilla, vaan valmiudet, jotka mahdollistavat sujuvan etenemisen korkeakoulututkintoon.

Ammatillisen koulutuksen houkuttelevuus ei synny kevyemmistä vaatimuksista, vaan sen pitäisi syntyä vahvasta osaamisesta, joka avaa sekä työelämä- että jatko-opintopolkuja.

Jatko-opintomahdollisuudet ja siirtymä korkeakoulutukseen

Suomen korkeakoulutusvision 2030 mukaan tavoitteena on, että 50 prosenttia 25–34-vuotiaista on korkeakoulutettuja ja nyt tavoitetta ollaan kasvattamassa 60 prosenttiin. Tämä edellyttää, että merkittävästi nykyistä suurempi osa ammatillisen tutkinnon suorittaneista siirtyy korkeakoulutukseen.

Nykytilanteessa:

- Lukiokoulutuksesta siirtymä korkeakoulutukseen on huomattavasti ammatillista koulutusta vahvempi.
- Ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen siirtyvien osuus on selvästi pienempi ja muodostaa koulutustason noston keskeisen pullonkaulan.

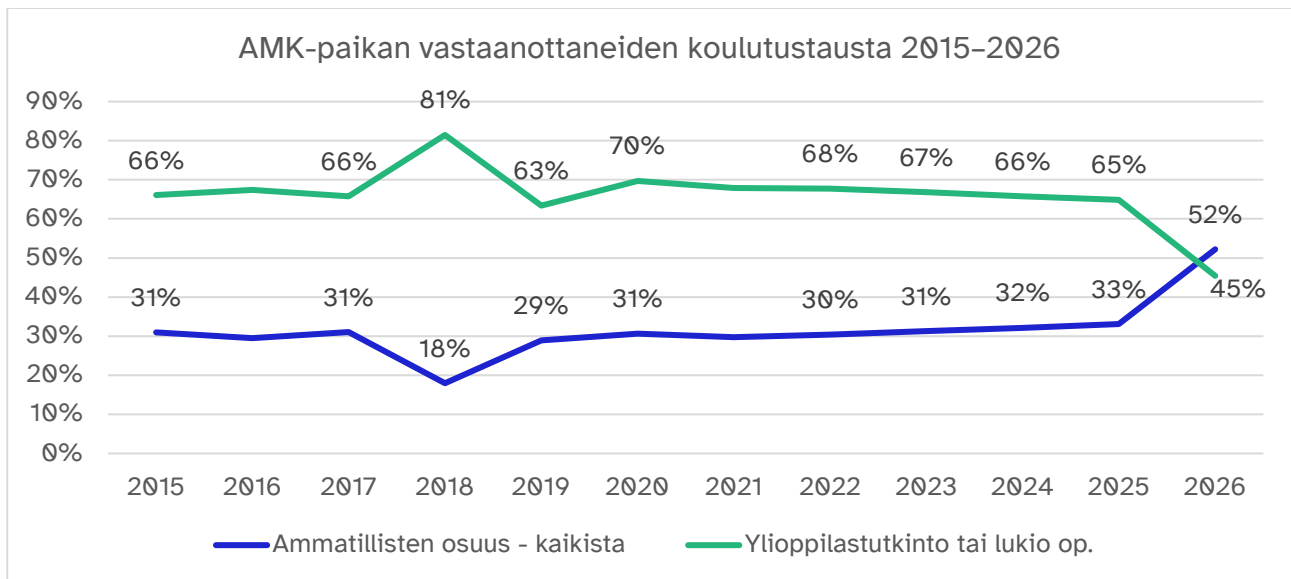
Väyläopinnot ovat tällä hetkellä hajanaisia ja alueellisesti vaihtelevia. Tämä heikentää yhdenvertaisuutta ja siirtää valintariskiä opiskelijalle.

Ammattikorkeakouluissa siirtymä ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluopintoihin edellyttää käytännössä merkittävää täydentävää opetusta ensimmäisen opiskeluvuoden aikana. Suurelle osalle siirtyjistä tarjotaan opintojen alussa lisätukea esimerkiksi matemaattisissa, kielellisissä ja akateemisissa valmiuksissa. Tämä työ on välttämätöntä opiskelijoiden yhdenvertaisten opintomahdollisuuksien turvaamiseksi, mutta siihen ei ole osoitettu erillistä rahoitusta.

Samanaikaisesti ammattikorkeakoulusektorin rahoituskehys on pysynyt kireänä, vaikka koulutuksen volyymi ja koulutustason nostoon kohdistuvat odotukset ovat kasvaneet. Yhtälö ei ole kestäväällä pohjalla. Mikäli siirtymien määrää halutaan kasvattaa ja koulutustason nostotavoite saavuttaa, on varmistettava myös resurssit tosiasiallisten korkeakouluvalmiuksien vahvistamiseen.

Lisäksi tutkimusnäyttö osoittaa, että ammatillisen koulutuksen arvosanat eivät nykyisellään ennusta korkeakouluopinnoissa menestymistä samalla tavoin kuin ylioppilastutkinto. Tutkimuksissa on havaittu, ettei ammatillisen tutkintotodistuksen arvosanojen ja ammattikorkeakoulujen valintakokeessa menestymisen välillä ole vastaavaa korrelaatiota kuin ylioppilastutkinnon arvosanoilla. Samansuuntaisia havaintoja on esitetty arviointitutkimuksissa, joissa on todettu arvosanojen painottuvan asteikon yläpäähän. Tämä korostaa sitä, että pelkkä muodollinen kelpoisuus ei riitä, vaan siirtymien onnistuminen edellyttää riittäviä valmiuksia ja niiden vahvistamista.

Mikäli koulutustason nostaminen nähdään kansallisena tavoitteena, tulee siirtymien laatuun ja valmiuksien vahvistamiseen osoittaa myös riittävät resurssit.



Houkuttelevuus ja työelämässä tarvittavan osaamisen turvaaminen

Ammatillisen koulutuksen houkuttelevuus rakentuu kolmesta tekijästä:

1. Vahva ja ajantasainen ammattiosaaminen
2. Mahdollisuus uralla etenemiseen
3. Selkeä ja realistinen jatko-opintopolku

Amattikorkeakoulut korostavat innovaatio- ja kehittämisosaamisen merkitystä. Ammatillisen koulutuksen ja amattikorkeakoulujen välinen siirtymä on myös kansallisen TKIO-potentiaalin kysymys. Ammatillisesta koulutuksesta tulevien opiskelijoiden käytännön ammattiosaaminen yhdistettynä amattikorkeakoulujen soveltavaan tutkimus- ja kehittämisosaamiseen muodostaa merkittävän alueellisen kasvun ja yritysten uudistumisen moottorin.

Ammatillisen koulutuksen houkuttelevuus nuorten ja aikuisten näkökulmasta vahvistuu, kun koulutus tarjoaa sekä suoran työllistymismahdollisuuden että avoimen ja ennakoitavan jatko-opintopolun.

Rahoitus ja korkeakoulutuksen erityistehtävä

Koulutustason nosto edellyttää rakenteellisia ratkaisuja ja riittäviä resursseja. Mikäli amattikorkeakouluille annetaan vahvistettu rooli ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen siirtymien rakentamisessa, on tähän osoitettava kohdennettua rahoitusta.

Kyse ei ole sektoriedusta, vaan kansallisesta investoinnista osaamistasoon, työllisyyteen ja innovaatioihin.

Yhteenveto

Ammatillisen koulutuksen tulee olla:

- vahvasti ammatillinen
- laaja-alaisia valmiuksia rakentava
- korkeakoulukelpoisuuden tosiasiallisesti mahdollistava

Ilman ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen siirtyvien osuuden kasvattamista Suomi ei saavuta koulutustason nostotavoitteitaan.

Ammattikorkeakoulut ovat valmiita rakentamaan kansallisen ponnahduslaudan ammatillisesta korkeakoulutukseen yhteistyössä toisen asteen toimijoiden kanssa. Ammatillinen koulutus ei ole koulutustason noston ongelma – se on sen ratkaisu, jos siirtymärakenteet rakennetaan oikein.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

Jari Multisilta

Ida Mielityinen

puheenjohtaja

toiminnanjohtaja